

Examen HAVO

2012

tijdvak 1
woensdag 23 mei
9.00 - 11.30 uur

tekenen, handvaardigheid, textiele vormgeving

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 38 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 85 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

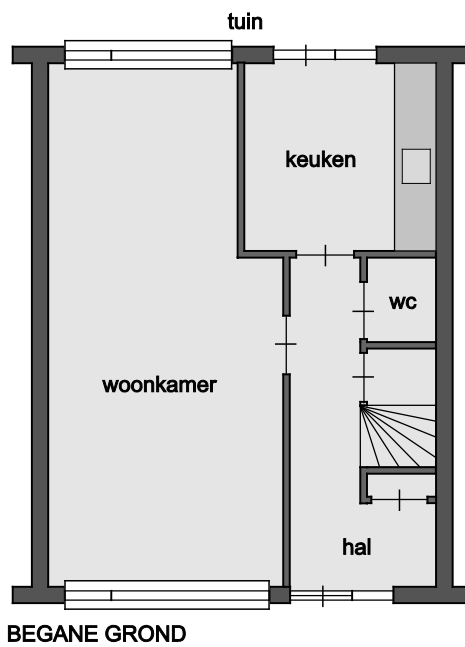
Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

figuur 1

figuur 2

Dit examen gaat over realisme en het gewone leven en de manier waarop kunstenaars de werkelijkheid proberen te vangen of de manier waarop ze een spel spelen met echt en onecht.

In Holland staat een huis

Vragen bij afbeelding 1 tot en met 9

Op figuur 1 op de pagina hiernaast zie je woningen uit de jaren zestig van de twintigste eeuw. Overal in Nederland ontstonden in die tijd nieuwbouwwijken met dit soort huizen. Figuur 2 is de plattegrond.

Bekijk figuur 1 en 2 op de pagina hiernaast.

Dit type huis werd in die tijd beschouwd als een goede gezinswoning.

- 3p **1** Noem drie kenmerken die daaraan bijdragen en die je kunt afleiden uit figuur 1 en/of 2.

Op afbeelding 1 zie je een kunstwerk uit 2007 van de Nederlandse kunstenaar John Körmeling. Afbeelding 2 is de achterkant.

In eerste instantie lijkt het een gewone rijtjeswoning, maar Körmeling heeft er een kunstwerk van gemaakt.

- 3p **2** Noem drie manieren waarop hij dat heeft gedaan.

Het kunstwerk, dat 's avonds van binnenuit verlicht wordt, staat op een verkeersrotonde aan de rand van Tilburg. Het staat niet stil, maar beweegt op rails heel langzaam met de richting van het verkeer mee, de rotonde rond.

Körmeling haalt met dit bewegende huis een grap uit met de beschouwer.

- 1p **3** Leg dit uit.

De rotonde ligt op een ringbaan, die in 1959 werd aangelegd en waarvoor huizen moesten worden afgebroken. Sindsdien vormt de ringbaan de scheiding tussen de oude vooroorlogse stad en de nieuwe stad.

- 2p **4** Geef twee redenen waarom het kunstwerk van Körmeling goed aansluit bij deze locatie.

In 1999 bedacht architect en stedenbouwkundige Sjoerd Soeters een plan voor de stadsuitbreiding van 's Hertogenbosch. Hij ontwierp het natuurpark Haverleij, met negen 'kastelen' die door negen verschillende architecten werden uitgewerkt. Ieder kasteel vormde een aparte woonwijk en kreeg een eigen naam.

Op afbeelding 3, 4 en 5 zie je Leliënhuyze, dat Soeters zelf ontwierp en dat in 2006 klaar was. Op figuur 3 hieronder zie je een luchtfoto van deze wijk, die 67 woningen bevat.

figuur 3

- 3p **5** Geef aan in welk opzicht deze wijk verschilt van gewone nieuwbouwwijken. Betrek drie aspecten in je antwoord.

Op afbeelding 5 zie je een deel van het binnenplein. Hoewel Leliënhuyze helemaal nieuw is, zijn er allerlei details die de illusie moeten wekken dat het gaat om een gebouw uit vroegere tijden.

- 3p **6** Geef hiervan drie voorbeelden. Geef bij elk voorbeeld aan waarom het daardoor een oud gebouw lijkt.

Het project past in de trend om in Nederland woonwijken te bouwen met een thema. Zo verschijnen er straten in Zuid-Europese stijl en wijken die lijken op boerendorpen. In 's Hertogenbosch werden kopers gelokt met 'Welkom in Haverleij, uw woning in een kasteel. Met het comfort van vandaag en de rust van vroeger'.

In dit soort themawijken beleef je het wonen anders dan in de rijtjeshuizen van figuur 1 op pagina 2.

- 2p **7** Bespreek twee voordelen van het wonen in zo'n themawijk.

Soeters kreeg eveneens de supervisie over het nieuwe stationsgebied in Zaandam. Hierbij was het thema de 'Zaanstreek'. Op figuur 4 hieronder zie je traditionele houten huizen, die sinds de zeventiende eeuw in de Zaanstreek in Noord-Holland werden gebouwd.

figuur 4

Architect Wilfried van Winden bouwde in Zaandam een hotel, dat in 2010 werd geopend. Op afbeelding 6 tot en met 9 zie je de gevels, waarin hij speelt met Zaanse huizen.

3p **8** Bespreek drie manieren waarop de architect voor variatie heeft gezorgd.

Een krant schreef: "De inwoners van Zaandam vinden het prachtig, maar in architectenkringen zijn de reacties gemengd." Sommigen noemen het pure kitsch. Van Winden blijft er laconiek onder: "Ach, dat soort opmerkingen hoor je al gauw als je geen strak en modern gebouw maakt."

4p **9** Geef twee argumenten voor de positieve waardering door de Zaandammers. Geef daarna twee argumenten voor de negatieve waardering van architectuurcritici.

Bekijk afbeelding 1 tot en met 9.

In alle gebouwen op de kleurenbijlage is een spel gespeeld met de realiteit: wat is echt en wat niet?

3p **10** Leg uit in hoeverre elk project hiermee speelt.

Vrouwen

Vragen bij afbeelding 10 tot en met 13

Op afbeelding 10 zie je een olieverfschilderij dat Johannes Vermeer omstreeks 1660 maakte. Het is een van de beroemdste werken van de kunstenaar en het wordt als een meesterwerk beschouwd.

Het is een dagelijks tafereeltje uit die tijd.

- 3p **11** Bespreek drie aspecten van de **voorstelling** waaruit je kunt afleiden dat Vermeer een dagelijks tafereel heeft geschilderd.

De vrouw vormt met de tafel en het stilleven op de voorgrond één samenhangend geheel, tegen een vrij lege achtergrond.

- 2p **12** Leg uit hoe kleur en licht deze samenhang versterken.

In de Nederlandse zeventiende eeuw was er veel vraag naar schilderijen die de alledaagse werkelijkheid weergaven.

- 2p **13** Verklaar dit door in te gaan op degenen die in die tijd kunst kochten. Leg ook uit wat het verschil is met de situatie in Italië en/of Frankrijk.

Op afbeelding 11 zie je een werk uit 1931 van de Amerikaanse schilder Edward Hopper. De titel is *Hotelkamer*.

Hopper liet zich inspireren door het medium film. Zijn schilderijen doen dan ook vaak denken aan filmscènes. Dat geldt ook voor het werk op afbeelding 11. Het lijkt een moment uit een verhaal.

- 2p **14** Leg aan de hand van twee aspecten van de **voorstelling** uit hoe hier een verhaal gesuggereerd wordt.

Hopper wordt vaak vergeleken met Vermeer. Maar hij geeft de werkelijkheid op een andere manier weer dan de zeventiende-eeuwse schilder.

Vergelijk afbeelding 10 en 11.

- 3p **15** Leg uit waarom de sfeer bij Hopper vergeleken kan worden met die bij Vermeer. Noem daarna twee manieren waarop Hopper de werkelijkheid anders weergeeft dan Vermeer.

Afbeelding 12 is een foto uit 1993 van de Engelse kunstenaar Richard Billingham. De foto heeft het karakter van een 'snapshot', een kiekje dat iemand snel even heeft gemaakt.

- 3p **16** Geef aan de hand van drie kenmerken aan waarom de foto een snapshot lijkt.

Het werk van Billingham past in een ontwikkeling in de kunstfotografie van de jaren negentig van de vorige eeuw. Hij vertegenwoordigt een nieuwe vorm van realisme die enigszins vergelijkbaar is met het Realisme in de beeldende kunst van de negentiende eeuw.

- 2p **17** Breng inhoud en vormgeving van de foto in verband met dat laatstgenoemde Realisme.

De vrouw op afbeelding 12 is de moeder van de kunstenaar. Billingham fotografeerde zijn familie zeven jaar lang. Daardoor letten zijn modellen uiteindelijk helemaal niet meer op de camera.

- 1p **18** Ben je van mening dat het iets uitmaakt of je weet dat dit de moeder van de kunstenaar is? Leg daarbij uit waarom het wel of geen verschil maakt.

Billingham's foto's waren op groot formaat te zien op tentoonstellingen in galeries en musea. Ondanks het snapshot-karakter wordt het werk op afbeelding 12 dus tot de serieuze kunst gerekend.

- 1p **19** Bespreek een van de kwaliteiten van de foto, waardoor deze tot de kunst wordt gerekend.
NB Laat het formaat buiten beschouwing.

Op afbeelding 13 zie je *Grace*, een foto uit 2006 van de Nederlandse fotograaf Erwin Olaf.

De foto maakt deel uit van de serie *Grief*, wat verdriet of rouw betekent. Olaf zocht voor deze serie modellen die hij in verschillende interieurs plaatste.
Bekijk afbeelding 13.

- 3p **20** Bespreek drie manieren waarop hier verdriet wordt verbeeld of versterkt.

In de hedendaagse fotografie kunnen twee richtingen onderscheiden worden, die te maken hebben met de manier waarop de realiteit wordt weergegeven.

Olaf kan gezien worden als een vertegenwoordiger van de ene richting, Billingham van de andere.

- 2p **21** Leg uit wat het verschil is tussen deze beide richtingen in de fotografie.

Snoep en vruchten

Vragen bij afbeelding 14 tot en met 17

Op afbeelding 14 zie je een schilderij uit 1678 van Willem Kalf. Het is een pronkstilleven, een verzameling kostbare voorwerpen.

- 3p **22** Geef drie redenen waarom de voorwerpen kostbaar zijn. Geef daarbij steeds een voorbeeld.
NB Laat het horloge dat in de volgende vraag ter sprake komt buiten beschouwing.

Bekijk afbeelding 14.

Links op de tafel ligt een zakhorloge. Dit voegt iets toe aan de inhoud van het schilderij.

2p **23** Leg uit welke betekenis het schilderij hierdoor krijgt.

Kalf was een virtuoos schilder. De voorwerpen lijken net echt. Dat komt mede door het materiaal olieverf.

3p **24** Noem drie kenmerken van olieverf waarmee dit realisme wordt bereikt. Geef daarbij steeds aan welk effect elk kenmerk heeft.

De uiterst realistische weergave waar Kalf zo goed in was, is een kenmerk van de barok.

2p **25** Bespreek nog twee andere kenmerken van de barok die je ziet in het schilderij op afbeelding 14.

Op afbeelding 15 zie je een kauwgomballenautomaat van de Amerikaanse kunstenaar Charles Bell. Het werk is meer dan twee meter hoog en net als dat van Kalf in olieverf geschilderd.

Bekijk afbeelding 15.

2p **26** Geef aan waarom dit wél en geef aan waarom dit géén stilleven genoemd kan worden.

Het schilderij op afbeelding 15 heeft kenmerken van de pop art en van het hyperrealisme.

2p **27** Geef voor beide stromingen een argument met betrekking tot de **voorstelling**.

Op afbeelding 16 zie je een werk van de Zwitserse kunstenaar Daniel Spoerri.

In 1968 opende hij in Düsseldorf een restaurant met een galerie erboven. Zodra de gasten in het restaurant uitgegeten waren, lijmde de kunstenaar alle resten (van de maaltijd) vast aan de tafel. In de galerie stelde hij deze *Eat Art* ten toon.

Spoerri hoorde bij de Nouveaux Réalistes, de Nieuwe Realisten.

1p **28** Geef aan wat er nieuw was aan het realisme van Spoerri.

Het Nouveau Réalisme wordt beschouwd als de Europese variant van de pop art. Deze heeft een andere houding tegenover de consumptiemaatschappij dan de Amerikaanse pop art.

Bekijk afbeelding 15 en 16.

2p **29** Leg aan de hand van de afbeeldingen uit wat dit verschil inhoudt.

Op afbeelding 17 zie je drie 'stills' uit een film uit 2001. Deze film van bijna vier minuten is gemaakt door de Engelse kunstenares Sam Taylor Wood. De beschouwer denkt in eerste instantie dat hij naar een foto kijkt. Pas heel geleidelijk ziet hij dat er iets verandert.

Dit werk van Sam Taylor Wood kan in zekere zin vergeleken worden met het werk van Spoerri op afbeelding 16.

1p **30** Geef aan wat de overeenkomst tussen beide werken is.

Film is het medium bij uitstek om de realiteit te vangen.

1p **31** Ben je van mening dat Taylor Wood daar met dit werk in geslaagd is? Geef een argument voor je mening.

Kinderen

Vragen bij afbeelding 18 tot en met 22

Op afbeelding 18 zie je een marmeren beeld uit 1865 van Jean-Baptiste Carpeaux. Het stelt de Franse kroonprins voor met zijn hond. Het beeld is typerend voor de officiële negentiende-eeuwse beeldhouwkunst.

Bekijk afbeelding 18.

Carpeaux maakte dit natuurgetrouwe portret toen de prins negen jaar oud was.

2p **32** Geef aan waarom dit een natuurgetrouw beeld genoemd kan worden. Betrek twee aspecten in je antwoord.

Op afbeelding 19 zie je een gipsen kopie van een beeld dat Edgar Degas omstreeks 1880 boetseerde in was. Hij gaf het meisje toen echt haar met een strik, een topje, een rokje en kleine balletschoenen. Het beeld werd tentoongesteld en veroorzaakte grote opschudding bij het publiek. Men vond het veel te realistisch.

Het beeld van Degas brak met alle regels voor de beeldhouwkunst die in die tijd golden. Dat geldt vooral voor het materiaal dat hij gebruikte.

2p **33** Noem twee van die regels en geef aan waarom dit beeld daarmee breekt.

Later werd het danseresje van Degas in brons uitgevoerd en opnieuw van een tulen rokje voorzien. Het is in verschillende musea te zien.

Een bronzen beeld komt op een fundamenteel andere manier tot stand dan een marmeren beeld zoals dat op afbeelding 18.

2p **34** Leg uit wat dit verschil inhoudt.

Op afbeelding 20 zie je een beeld uit 1979 van de Amerikaanse kunstenaar Duane Hanson. In eerste instantie ziet het publiek niet dat dit een sculptuur is. Het lijken echte kinderen. Dat komt onder meer doordat ze op ware grootte zijn afgebeeld.

2p **35** Bespreek nog twee aspecten waardoor je niet meteen ziet dat dit een beeldhouwwerk is.

Hansons beelden zijn van kunststof. Hij maakt eerst afgietsels van echte mensen en voor dit werk ook nog van een hond.

Op figuur 5 hieronder zie je hem aan het werk.

figuur 5

Op de linkerfoto smeert hij iemand in met gips. Op de rechterfoto werkt hij het beeld af. Na het insmeren en voor het afwerken ontstaat het beeld.

3p **36** Leg uit hoe Hansons beelden technisch tot stand komen. Betrek de drie belangrijkste stappen van het proces ná het insmeren en vóór het afwerken in je uitleg.

Op afbeelding 21 zie je *Boy* van de Australische kunstenaar Ron Mueck. Het beeld werd in 2001 tentoongesteld in een grote oude hal op de Biennale van Venetië.

Boy was een van de grootste sensaties van de tentoonstelling. Dat kwam vooral door de combinatie van het beeld met deze ruimte.

Bekijk afbeelding 21.

- 2p **37** Leg uit welk effect het beeld heeft op de beschouwer. Geef ook aan hoe de ruimte dit effect nog versterkt.

Op afbeelding 22 zie je een beeld uit 2002 van de Koreaanse kunstenaar Gwon Osang. Een meisje met een tas vol boodschappen ligt op de grond in een acrobatische houding.

Osang maakt eerst honderden detailfoto's van een persoon.

Dan snijdt hij een exacte kopie van die persoon uit styrofoam (een soort piepschuim) en beplakt dat beeld met de foto's. Zo speelt hij een ander spel met de werkelijkheid dan Hanson doet.

- 2p **38** Leg uit hoe Osang hier speelt met echt en onecht.
NB Laat de houding van de figuur buiten beschouwing.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.